

FORTEPIJANO ANTONA WALTERA U DUBROVAČKIM MUZEJIMA

VEDRANA GJUKIĆ-BENDER

Dubrovački muzeji, Dubrovnik
vedrana.gjukicbender@dumus.hr

U sklopu Kulturno-povijesnog muzeja, dijela Dubrovačkih muzeja, postoji Zbirka Varia, koja uz satove i skulpture ima oko 30 različitih instrumenata nastalih u radionicama diljem Europe. Među njima je iznimno vrijedan fortepijano što ga je u Beču izradio dvorski graditelj orgulja i povijesnih glasovira Anton Walter.¹ Takvo žičano glazbalo s tipkama i batićima koje je udarcem o žice proizvodilo tonove nastalo je od čembala i spineta, a prethodnik je klavira, zapravo je njegova prvotna verzija. Razlikovao se od starijih žičanih instrumenata po složenijemu mehanizmu i punijem zvuku, s mogućnošću izvođenja tonova različite jakosti. Prvi takav instrument izradio je

¹ Gabriel Anton Walter (1752. - 1826.) rodom je iz okolice Stuttgarta i bio je u početku graditelj orgulja. Godine 1775. preselio se u Beč, te ondje postao prvim graditeljem fortepijana. Ubrzo je otvorio dvije radionice za proizvodnju toga glazbala u zgradi Fakanentischen Haus. Godine 1790. već je zapošljavao 14 radnika, a 1791. godine pri registraciji u gradskoj upravi navodi kako je dotad izrađeno 390 fortepijana. Godine 1800. imao je 20 majstora; Machael Latcham, Anton Walter, *Grove Dictionary of Music and Musicians*, London, 1995., str. 680.

talijanski graditelj Bartolomeo Cristofori potkraj 17. st.² Na tom se glazbalu mogla mijenjati jakost zvuka, od tihoga do glasnoga, što je utjecalo i na promjenu boje zvuka, pa je stoga nazvan fortepijano ili pijanoforte.³ Takav je instrument imao dvije pedale, u početku priljubljene uz kućište ispod klavijature, a pritiskale su se koljenima. Zahvaljujući izradi toga novoga glazbala, Cristofori je postao poznat i tražen u Firenci i izvan nje, a izradio je veći broj tih glazbala za mnoge firentinske plemićke obitelji, pa čak i za gospodu sa španjolskih i portugalskih dvorova.⁴ Godine 1711. talijanski časopis *Giornalle di letterati d'Italia* objavio je pismo talijanskog povjesničara Scipiana Maffeiya u kojemu je spomenuta izrada četiriju novih instrumenata koje je autor pisma nazvao *glavicembalo col piano e forte*.⁵

Novi je mehanizam ubrzo prihvaćen i izvan Italije, pa su se takva glazbala proizvodila u Njemačkoj, Francuskoj, Austriji i Engleskoj, gdje su ih tamošnji majstori doradili i usavršili.⁶

² Bartolomeo di Francesco Cristofori (1655. - 1731.), rodom iz Padove, radio je u Firenci kao graditelj čembala i srodnih žičanih instrumenata, ali je bio i inovator koji je stvorio novi glazbeni žičani instrument osmislivši mu novu mehaniku s batićima za proizvodnju zvuka, umjesto trzalice koja se upotrebljavala na čembalu.

³ Sergio Paganelli, *Gli instrumenti musicali nell'arte*, Milano, 1966., str. 79. i 88.

⁴ Luciano Alberti, *Musica nei secoli*, Milano, 1972., str. 125-126.; portugalska princeza, poslije španjolska kraljica Marija Barbara (1711. - 1758.), kao dijete (9 - 14 godina) učila je svirati fortepijano kod poznatoga talijanskog skladatelja Domenica Scarlattija, a posjedovala je nekoliko takvih instrumenata.

⁵ S. Paganelli, nav. dj., str. 88.

⁶ Nedugo nakon Christiforijeva izuma, u Fran-

Slika 1. Fortepijano, Anton Walter, oko 1790., Dubrovački muzeji; snimio: Božidar Gjučić

U Njemačkoj se takvo glazbalo nazivalo *hammerklavier*, a usavršio ga je Gotfried Sibermann između 1739 i 1745. godine u Freibergu, gdje je imao i radionicu u kojoj je podučavao nekoliko učenika, među njima i svojega nećaka Johanna Andreasa Silbermanna, Johanna Andreasa Steina i Johannes Zumpea. Zumpe 1760. godine odlazi u London, gdje izrađuje fortepijana na osnovi Cristoforijeve pojednostavnjene i usavršene mehanike, s četvrtastim kućištem, postigavši tako snažniji zvuk. Bio je to povijesni glasovir malih dimenzija s pet oktava, a kako je bio jeftin, u Engleskoj se dobro prodavao, pa ga je i skladatelj Johann Christian Bach (sin

Johanna Sebastiana Bacha), koji je tada živio u Londonu, javno podržavao.

Johann Andreas Stein samostalno je izrađivao fortepijana, primijenivši na mehanizmu jednostavnije načelo „povratnoga“ batića pričvršćenoga na kraju tipke koji je mogao izravno udarati o žicu.⁷ Njegov je učenik Johann Andreas Streicher iz Stuttgarta, oženivši se njegovom kćerkom Nannette, 1794. godine odselio u Beč, gdje je radio kao učitelj klavira, ali je otvorio i radionicu za izradu fortepijana, koju su tijekom 19. st. vodile dvije generacije obitelji Streichers.

U Francuskoj je od 1760. godine glasoviti francuski čembalist Pascal-Joseph Ta-

cuskoj je slično glazbalo izradio Jean Marius (Pariz, 1716.), a u Njemačkoj Gottlieb Schöter (Dresden, 1717.), ali su bili lošije kvalitete.

⁷ Edwin M. Ripin, „The Piano“, *The New Encyclopedia Britannica*, sv. 24., Chicago, London, 1995., str. 680-682.

skin, zajedno sa suradnikom Francoisom Etienneom Blanchetom, počeo raditi na usavršavanju mehanike fortepijana otvorivši radionicu u Parizu. Taskin je nakon Blanchetove smrti izradio velik broj takvih glazbala.

Krajem 18. st. Beč je postao središtem europskoga glazbenoga života zbog Mozarta, Haydena, Beethovena i Schuberta koji su u njemu stvarali i muzicirali. Oni su dali snažan poticaj graditeljima glazbenih instrumenata, posebice povijesnih glasovira, kojih je prevlast nad ostalim instrumentima bila velika upravo na prijelazu iz 18. u 19. st.

Kada je Streicher došao u Beč, u tom je gradu već 19 godina uspješno radio Nijemac Gabriel Anton Walter, u službenim dokumentima upisan kao izrađivač orgulja. Preselivši se u Beč još 1775. godine, bio je među prvima koji su se u novoj sredini bavili samo izradom fortepijana. Prema svjedočenju suvremenika, zadivljujuće obilježje njegovih glazbala bio je zvonak, srebrnast zvuk kakvim se i danas odlikuju njegova malobrojna preostala fortepijana. Naime, koliko je poznato, do danas je diljem Europe sačuvano oko 20 primjeraka toga glazbala. Godine 1790. Walteru je dodijeljen naslov *carskoga graditelja kućnih orgulja i instrumenata* (kays. Königl. Hof Orgel und Instrumenbauer).⁸ Poznati skladatelj i pijanist Wolfgang Amadeus Mozart, Walterov bliski prijatelj, posjedovao je instrument izrađen u Antonovoj radionici, koji je danas izložen u Mozartovoj rodnoj kući u Salzburgu. Godine 1802. i Ludvig van Beethoven želio je naručiti fortepijano iz Walterove radionice, pa je zadužio svojega prijatelja dvorskog pisara Nikolausa

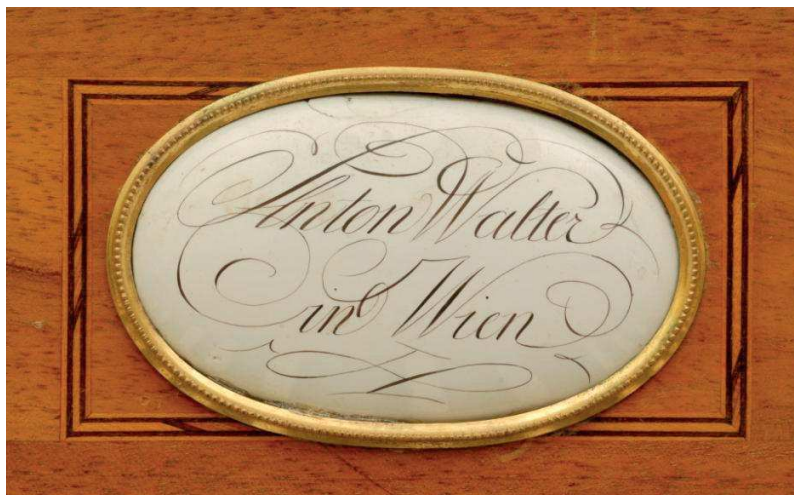
Zmeskalla da pregovara s majstorom o kupnji jednog njegova instrumenta. Nije poznato je li kupnja i ostvarena. U nekim se tekstovima spominje Walterov fortepijano na kojemu je, navodno, mladi Czerny kod Beethovena učio svirati.⁹

Spomenuti procvat gradnje klavira u Beču na prijelazu iz 18. u 19. st. svakako je povezan s razvojem glazbe koji je svoj vrhunac dosegla u skladbama bečkih klasičara. Gabriel Anton Walter je, prema mišljenju njegovih suvremenika i ljubitelja glazbe, bio najznačajniji graditelj fortepijana u toj epohi. Oženivši se udovicom s troje djece, Anton Walter imao je dva posinka, Donata i Josepha Schoëfstoßa, koji su također gradili povijesne glasovire. U početku su radili s Walterom, ali su poslije osnovali svoje radionice. Od 1800. godine s njim je još radio posinak Joseph Schoëfstoß, i od tada je na izrađenim instrumentima bila signatura „Anton Walter und sohn“. Ti su se primjerci po snazi zvuka i robusnijem izgledu znatno razlikovali od fortepijana što ih je Walter izrađivao potkraj 18. st.¹⁰ Početkom 19. st. usavršena je mehanika fortepijana. Reski zvuk modificiranoga glazbala bio je snažniji i izražajniji, pa je osvojio skladatelje toga doba. Uz spomenute bečke skladatelje i pijaniste, njime se u nekim svojim operama nastalima oko 1820. godine koristio i znameniti talijanski skladatelj Giuseppe Verdi kao pratnjom orkestru.

⁹ Bren Plumer, *Mozart's Fortepiano by Anton Walter c. 1780.*, rukopis pdf/ str. 1. <http://brenplumer.com/MP3s/MozartsWalter2006/pdf.>; Beethoven je od 1801. do 1803. podučavao Czeryja sviranju, pa je ta tvrdnja i moguća, *Pianoforte Robert Brown/Anton Walter.* [www.mim.be/pianoforte-robert-brown-anton-walter.](http://www.mim.be/pianoforte-robert-brown-anton-walter)

¹⁰ M. Latcham, nav. dj., str. 383.

⁸ M. Latcham, nav. dj., str. 383.

Slika 2. Signatura Antona Waltera na dubrovačkom fortepijanu; snimio: Božidar Gjukić

Fortepijano koji se nalazi u Dubrovačkim muzejima i izložen je u glazbenoj dvorani Kneževa dvora izrađen je u Walterovoj radionici između 1890. i 1895. godine, u doba klasicizma. Jednostavna je izgleda, s kućištem obloženim orahovim furnirom, a urešen je samo na ploči iznad klavijature jednostavnom intarzijom u obliku uske trake od svjetlijeg furnira koja tvori dva veća i jedan manji pravokutnik. U sredini trake aplicirana je ovalna mjedena pločica obrubljena mjedenim okvirom, s kitnjastim ispisanim crnim slovima majstorova imena i grada: Anton Walter in Wien. Taj povijesni glasovir dug je 220 cm, širok 110 cm i visok 85 cm, opsega nešto većega od pet oktava i s dodatkom jedne terce te dva registra ispod klavijature koji se pokreću, tj. pritišću koljenima. Ima malu klavijaturu i sklopivi zaslon za note koji je pomičan. Tipke za pune tonove izrađene su od ebanovine, a za polutonove od bjelokosti, obrnuto nego na fortepijanima konstruiranima u 19. st. i na današnjim glasovirima. Jednostavno drveno kućište u obliku krila stoji na pet tankih konusnih nožica. To je glazbalo najviše spo-

meničke vrijednosti i jedan je od malobrojnih sačuvanih Walterovih fortepijana na kojemu se može i svirati. U Dubrovnik je dospio iz Beča još sredinom 19. st., gdje se u to doba takav skupocjeni instrument mogao nabaviti po cijeni od 50 do 120 dukata. Kako piše u dokumentu koji posjeduju Dubrovački muzeji, u Beču ga je kupio jedan predstavnik dubrovačkoga plemićkog roda Pucić (Pozza).

Među dokumentima Dubrovačkih muzeja nedavno je pronađen Zapisnik komisije za nabavu klavičembala od 30. kolovoza 1949., napisan strojopisom, u kojemu je zabilježeno: „Komisija, imenovana 18. VIII. o. g. od Odjela za kulturu i umjetnost Ministarstva prosvjete N.R.H. aktom br. 41767-Vi-3-1949. da pregleda i procijeni klavičembal, koji bi se imao da nabavi za muzejsku zbirku, sastala se dana 30. kolovoza 1949. u 9 sati, najpomniji je pregledala predmet, te je utvrdila (...).“ Slijedi opis glazbala i nastavak: „Klavičembal je pripadao obitelji Pucić kojega je dobila baba sadašnje vlasnice Slave Vuinović, rođene Pajić, ondašnja Pucićeva ‘djevojka’/kućna pomoćnica/. Cijena od Din. 12.000 uglavljena s vlasnicom, vrlo je povoljna za kupca, pošto je komad lijep i vrijedan, a valja uzeti u obzir i to, da su klavičembali kod nas velika rijetkost. Članovi komisije: Dr. Božo Glavić, kustos muzeja, Stijepo Stražičić, upravitelj muzeja, Lukša Beritić, počasni konzervator.“

Iz citiranog dokumenta nije razvidno o kojem je članu obitelji Pucić (Pozza) riječ i tko je svirao na „dubrovačkom“ forte-

pijanu. Iz genealogije toga dubrovačkog plemićkog roda među posljednjim senatorima Dubrovačke Republike spominje se Nikola Lucijan Pucić- Sorkočević (1772. – 1855.), koji se oženio Jelenom Ranjinom (Elena Ragnina), dubrovačkom plemkinjom (1786. – 1865.)¹¹. Ta svestrana i darovita dubrovačka *vladika* školovana je u krugu svoje obitelji, ali i u Italiji,¹² gdje je izvrsno svladala latinski i talijanski jezik i na tim jezicima pisala stihove. Imala je talent i za slikanje, ali je bila i skladateljica. U vremenu oko 1816. godine komponirala je šest popijevki za čembalo i fortepijano te jednu za glas i glasovir. U istim se izvorima navodi da je za te skladbe napisala i stihove na talijanskom jeziku.¹³ Budući da su njezin muž Nikola, a od 1841. godine i njezin sin Lucijan živjeli u Beču, možda je netko od njih za Jelenu nabavio taj fortepijano.¹⁴

¹¹ Iako se u dijelu literature navodi 1784. kao godina njezina rođenja, don Miho Demović u svojoj knjizi *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici*, Zagreb, 1989., str. 221-222, pišući o Jeleni Pucić-Sorkočević, navodi 1786. kao godinu njezina rođenja, a izvor tog podatka navodi u bilj. 1164. *Liber baptistorum* I/5, fol. 58., što smatram relevantnim podatkom.

¹² Slavica Stojan, Dnevnik Vlaha Stullija, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU*, br. 32, Dubrovnik, 1994., str. 111.

¹³ *Hrvatska enciklopedija*, sv. 10., str. 113-114. (pod Sorkočević-Sorgo); Miho Demović, *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici*, Zagreb, 1989., str. 221-223.; Slavica Stojan, Dubrovkinja Jelena Pozza Sorgo i sudbina *Piesni Razlike* Dinka Ragnine iz 1536. godine, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU*, br. 35, Dubrovnik, 1997., str. 185-192.

¹⁴ Nikola Lucijan Pucić-Sorkočević, dubrovački plemić, diplomat, pravnik, matematičar i fizičar (školovan u Sieni) bio je sin Lucijana Nikolina Pucića, koji je pet puta biran za kneza Dubrovač-

Fortepijano je otkupljen za Dubrovački muzej od gosp. Josipa Vuinovića iz Dubrovnika 1949. godine za ondašnjih 12 000 din.¹⁵ Obitelj Vuinović živjela je u dubrovačkom predjelu Gruž, a instrument je, kako stoji, “nađen u stanu Josipa Vujnovića u Gružu i od njega kupljen 30. VIII. 1949.”. Kustos Dubrovačkog muzeja dr. Glavić u rubrici „Vrsta predmeta“ piše: „Claverin iz druge polovice XVIII. st. (oko god. 1780.). Firma: Anton Walter, Wien.“¹⁶

ke Republike. Nikola je kao osvjedočeni frankofil nakon pada Dubrovačke Republike postao pobočnik Napoleonova generala i guvernera Ilirskih pokrajina Marmonta i od 1809. godine do svojega vjenčanja s Jelenom Ranjinom 1813. godine boravio u Ljubljani, a potom u Beču, gdje je i umro. Od 1841. u Beč, vjerojatno na studij, dolazi i prvorodeni sin Jelene i Nikole, Lucijan. Možda je Nikola svojoj supruzi u Beču nabavio fortepijano koji se danas nalazi u Dubrovačkim muzejima, ili je to učinio njezin sin, koji je nakon završetka studija ostao u Beču.

¹⁵ Zapis unesen u zabilješku Knjige imovnika Kulturno-povijesnog odjela, pod br. 234 (napisano rukom negdašnjeg kustosa dr. Boža Glavića 1949. godine). Vjerojatno je riječ o članu obitelji Vuinović, bliskom spomenutoj vlasnici, gđi Slavi Vuinović rođ. Pajić (možda o suprugu ili sinu). Iako piše Vujnović, sudeći prema tekstu citiranome u zapisniku, gdje je napisano Vuinović, sigurno je u Knjizi imovnika prezime Vujnović pogrešno napisano.

¹⁶ Kustos Dubrovačkog muzeja dr. Božo Glavić novonabavljeni je fortepijano dao popraviti (nedostajala mu je jedna noga i dio furnira bio je oštećen) u radionici drvodjelje Iva Vigjena, a prema Glavićevu zapisu, mehanizam je bio neznatno oštećen, samo je nekoliko batića bilo slomljeno, što je također popravljeno. Uredio ga je i ugodio dubrovački kontrabasist i ugađač glasovira prof. Anton Bartunek, pa je instrument 1950. godine izložen na prvom katu Kneževa dvora, u sastavu prvoga stalnog postava ondašnjega Kulturno-povijesnog odjela.

Slika 3. Koncert održan u Kneževu dvoru 1956. na dubrovačkom fortepijanu, Ivo Brangiolica i Seka Vasiljević; snimio: Antun Tasovac

Ti šturi podaci jedini su dokaz o vjerojatno burnoj povijesti tako vrijednog instrumenta koji je stigao iz udaljenog Beča, velikoga glazbenog središta, u mali provincijski grad kakav je Dubrovnik bio sredinom 19. st. Na kraju je završio u potkrovlju kuće u njegovu predgrađu i potom je pronađen te u vrijeme poratne neimaštine prodan Dubrovačkome muzeju, gdje je doživio svoju obnovu. Na tom se glazbalu, nakon što je doneseno u ondašnji Dubrovački muzej i poslije njegova popravka i ugađanja, već 1956. godine nekoliko puta sviralo. Naime, u

prosincu te godine, na proslavi 200. obljetnice rođenja W. A. Mozarta, održan je *Historijski komorni koncert* (kako stoji na programu koji se čuva u Dubrovačkim muzejima). Na fortepijanu je tada kao solist i uz pratnju puhačkog kvarteta svirao prof. Ivo Brangjolica. Na programu su bile Mozartove kompozicije za gudački kvartet, kvintet i solo klavir, uz dvije arije iz opere *Figarov pir*, koje je otpjevala sopranistica Seka Vasiljević. Izvođači su bili obučeni u replike barokne odjeće.¹⁷ Nakon tog koncerta fortepijano je trajno izložen u glazbenoj dvorani Kneževa dvora, u sastavu stalnog postava Kulturno-povijesnog muzeja.

Tijekom 1980-ih neki su domaći i inozemni glazbenici i specijalizirani restauratori pokrenuli više inicijativa za obnovu dubrovačkog forte-

pijana.¹⁸ Prof. Ljubomir Gašparović iz Zagreba izradio je još 2001. godine plan za njegovu restauraciju, ali tada nisu pronađena sredstva za taj opsežan zahvat.¹⁹

¹⁷ Sudeći prema dokumentaciji u Dubrovačkim muzejima, koncert je ponovljen još dva puta.

¹⁸ Za fortepijano se zanimalo nekoliko stručnjaka s Conservatorio Giuseppe Verdi iz Milana, s Beogradske muzičke akademije, Konservatorijuma Wien iz Beča i s Muzičke akademije u Zagrebu.

¹⁹ Prof. Ljubomir Gašparović, pijanist i profesor na Muzičkoj akademiji u Zagrebu (predaje klavir i povijest instrumenata s tipkama), posjeduje vrijednu zbirku od 14 klavira, koja je bila izložena

Slika 4. Dubrovački fortepiano na izložbi u Albertini, Beč, 2006.; snimila: Vedrana Gjukić Bender

Najkonkretnije zanimanje za obnovu fortepijana pokazao je istaknuti hrvatski pijanist prof. Hrvoje Jugović, koji živi i radi u Beču. Nakon višegodišnjeg nastojanja prof. Jugovića, u Dubrovnik je 2004. godine stigao poznati restaurator orgulja i povijesnih klavira specijaliziran za obnovu i izradu replika fortepijana prof. Robert Brown. On je proučavao Walterove instrumente i do tada je restaurirao tri njegova instrumenta, uz nekoliko sličnih fortepijana drugih majstora.²⁰ Nakon pre-

javnosti u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu. Osim toga, uspješno se bavi i restauracijom povijesnih glasovira.

²⁰ Prof. Robert Brown rođen je u Nottinghamu, u Engleskoj 1954., a živio je i školovao se na Novom Zelandu studirajući glazbu na University of Auckland. Godine 1977. u Bruxellesu je kod graditelja orgulja Patricka Collona učio izradu i restauraciju instrumenata s tipkovnicama. Nakon

gleda glazbala, mjerenja i snimanja dao je svoje stručno mišljenje o potrebnim restauratorskim zahvatima. Prema njegovu zaključku, cilj restauracije bilo bi očuvanje umjetnine – muzejskog izložka kao predmeta kulturnog nasljeđa i osposobiti ga za muziciranje, i to samo u posebnim prilikama.

Zalaganjem supružnika Jugović pronađen je sponzor, poznata tvrtka Siemens iz Zagreba, koja je pokrila troškove restauracije. Za taj projekt dobivena je i potpora Ministarstva kulture RH. Tako je tijekom 2005. godine glazbalo uspješno restaurirano u Oberndorfu, blizu Salzburga, u restauratorskoj radionici

toga je radio u Francuskoj, u dvjema radionicama za restauraciju povijesnih glazbala, a 1985. u blizini Salzburga, u Austriji, otvorio je svoju radionicu za restauraciju i izradu fortepijana, u kojoj i danas uspješno radi.

Slika 5. Otvorenje izložbe posvećene W. A. Mozartu, H. Jugović i Pleyel Trio Wien, Festsäle, Beč, 2006.; snimila: Vedrana Gjukić Bender

Roberta Browna. U potpunosti je obnovljen glazbeni mehanizam fortepijana, a restaurirano mu je i kućište kako bi se taj povijesni glasovir sačuvao za buduća vremena. Restauracija je završena u veljači 2006. godine, uz nadzor Stručnog povjerenstva Ministarstva kulture RH.²¹ Nakon završene restauracije fortepijano je posuđen glasovitoj bečkoj galeriji Albertini za potrebe velike tematske izložbe postavljene u čast 250. obljetnice rođenja W. A. Mozarta. Izložba punog naslova *Mozart 2006. – Experimental Enlightenment and Latent Romanticism in Late Eighteenth-Century Vienna* trajala je od 17. ožujka do 17. rujna 2006.,

²¹ Članovi povjerenstva bili su prof. Jagoda Meder, prof. Ljubomir Gašparović i prof. Hrvoje Jugović.

a njezin je organizator bio Da Ponte Institut iz Beča, uz visoko pokroviteljstvo Republike Austrije. Tako se fortepijano Antona Waltera vratio na mjesto svojega nastanka i bio izložen javnosti od 2. travnja do 25. lipnja 2006. u sklopu prestižne izložbe, među velikim brojem vrijednih umjetnina i dokumenata posuđenih iz cijele Europe, koji vjerno svjedoče o Mozartovu dobu, njegovu životu i stvaralaštvu.²²

Izložba posvećena Mozartovoj obljetnici svečano je otvorena 16. ožujka 2006. uz koncert u grandioznoj Festsali bečkog Hofburga. Uz uvodne govore direktora muzeja Albertine i Da Ponte Instituta

²² Izložbu su pripremili stručnjaci bečkoga Da Ponte Instituta pod vodstvom dr. Herberta Lacmayera, glavnog kustosa i autora toga velikog projekta.

iz Beča, dvaju ministara kulture – Beča i Austrije, te predsjednika Austrije dr. Hainza Fishera, na dubrovačkom je fortepijanu izveden klavirski koncert W. A. Mozarta (*No 14 u Es-duru*). Solist je bio Hrvoje Jugović²³, uz pratnju vrsnih gudača Pleyel Trio Wien.

U svibnju iste godine, u sklopu izložbe o Mozartu, održan je još jedan koncert s istim izvođačima, tada u prostorima bečke Nacionalne biblioteke. Tada su članovi Pleyel Trio Wiena uz Mozartova djela uspješno izveli i skladbe dubrovačkih baroknih skladatelja Luke Sorkočevića i Antuna Sorkočevića.

Nakon dopreme u Hrvatsku, potkraj srpnja 2006., dubrovački je restaurirani fortepijano izložen u Zagrebu (u Muzeju za umjetnost i obrt), gdje je postavljena i manja izložba o cijelom projektu. Potom su održana dva koncerta spomenutih izvođača – Pleyel Trio Wien i svjetski poznatog pijanofortista iz SAD-a Malcoma Bilsona.²⁴ Isti su izvođači krajem srpnja nastupili i u Dubrovniku, na Dubrovačkim ljetnim igrama.

Na Dubrovačkim ljetnim igrama u kolovozu 2009. godine nastupio je i istaknuti bečki pijanist Paul Badura-Skoda, svirajući u atriju Kneževa dvora. Tom je prigodom održao didaktički koncert uspoređujući sviranje na fortepijanu i na

²³ Prof. Hrvoje Jugović, školovan je na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, a potom se usavršavao kod svjetskih majstora sviranja na povijesnim glasovirima. Bio je solist ansambla Pleyel Trio Wien. Danas živi i predaje u Beču.

²⁴ Prof. Malcom Bilson istaknuti je američki pijanist i predavač o povijesnim glasovirima na Cornell University, Ithaca, New York. Specijalizirao se za izvođenje koncerata na fortepijanu i poznati je svjetski fortepijanist. Član je American Academy of Art and Science.

modernom klaviru i izvodeći skladbe Mozarta i Beethovena.²⁵

Njemačka pijanistica Rebecca Maurer u glazbenoj je dvorani Kneževa dvora u listopadu 2010. na fortepijanu održala koncert predstavljajući djela W. A. Mozarta. Uz svirku i priču dočarala je način nastanka djelā koje je skladatelj napisao upravo za takvo glazbalo, uz objašnjavanje uvjeta i mjesta nastanka tih skladbi.²⁶ U kolovozu 2011. godine na Dubrovačkim ljetnim igrama nastupio je Hrvatski barokni ansambl i mladi čembalist Pavao Mašić, koji je dio koncerta svirao na Walterovu fortepijanu izvodeći Haydnova djela.²⁷

Spomenuti su koncerti dočarali publici specifičan zvuk skladbi pisanih za takva glazbala, što je omogućilo slušateljima da se užive u vrijeme njihova nastanka. Međutim, iako je riječ o posebnome glazbenom instrumentu, samo je mali broj do danas sačuvanih osposobljen za sviranje. Forte-pijano iz Dubrovačkih muzeja dragocjen je zbog svoje kulturno-povijesne vrijednosti i rijetkosti, pa

²⁵ Prof. Paul Badura-Skoda znameniti je austrijski pijanist i jedan je od prvih glazbenika koji je koncertirao na povijesnim glasovirima svirajući većinom djela Mozarta, Haydena, Beethovena i Schuberta.

²⁶ Rebecca Maurer njemačka je pijanistica i stručnjakinja za povijesne žičane instrumente i česta je gošća Dubrovnika. Koncert održan 2011. u Kneževu dvoru nosio je naslov *Mozart na putovanjima*.

²⁷ Pavao Mašić hrvatski je čembalist i orguljaš. Završio je Muzičku akademiju u Zagrebu i trenutačno nastupa u sastavu Hrvatskoga baroknog ansambla. Koncert je održan u Kneževu dvoru 4. kolovoza 2011. godine. Mašić je svirao na fortepijanu i na čembalu, uz pratnju gudača. Koncert je imao i humanitarni karakter - organiziran je za pomoć Japanu nakon razornog potresa.

je spomenik najviše kulturne kategorije te muzejski predmet o kojemu se treba posebno brinuti. Zbog toga njegova uporaba na koncertima treba biti ograničena samo na iznimne prigode, a izvođači bi trebali biti umjetnici posebno izučeni za sviranje na povijesnim glasovirima.

LITERATURA

Alberti, Luciano. *Musica nei secoli*. Milano, 1972.

Brown, Robert. Pianoforte Robert Brown/Anton Walter. [www.mim.be/pianoforte - robert - brown - anton - walter](http://www.mim.be/pianoforte-robert-brown-anton-walter) (11. studenog 2012.)

Demović, Miho. *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici*. Zagreb, 1989.

Hopfner, Rudolf. *Meistwerk der sammlung alter Musikinstrumente*. Wien: Kunsthistorische Museum, 2004.

Latcham, Michael. *Anton Walter, Grove Dictionary of Music and Musicians*. London, Los Angeles, 1997.

Latcham, Michael. *Zur Frage der Authentizität und Datierung der Klaviere von Anton Walter zwischen 1780 und 1800. Der Hammerflügel von Anton Walter aus dem Besitz von Wolfgang Amadeus Mozart*. Salzburg: Befund – Dokumentation – Analyse, 2000.

Novak Clinkscale, Martha. *Makers of the Piano 1700 – 1820*. Oxford: Oxford University Press, 1993.

Paganelli, Sergio. *Gli strumenti musicali nell'arte*. Milano, 1966.

Plumer, Bren. *Mozart's Fortepiano by Anton Walter c. 1780*. Rukopis. pdf <http://brenplimer.com/MP3s/MozartsWalter2006/pdf> (2. listopada 2012.)

Pope-Hennessy, John. Pianoforte or piano. *Collins encyclopedia of Antiques*. London & Glasgow, 1973.

Rice, John A. Anton Walter, Instrument Maker to Leopold II. *Journal of the American Musical Instrument Society*, sv. 15(1989).

Ripin, Edwin M. The Piano. *The New Encyclopedia Britannica*, sv. 24. Chicago, London, 1995, str. 680-682.

Triva, Arsen. Klavir. *Muzička enciklopedija*, sv. 2., II. izd. Zagreb, 1974., str. 331-333.

Stojan, Slavica. Dnevnik Vlaha Stullija. *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU*, br. 32(1994).

Wraight, Denzil. Recent approaches in understanding Cristofori's fortepiano. *Early Music*, 34.

Hrvatska enciklopedija (natuknica Sorokočević-Sorgo), sv. 10., str. 113-114.

ANTONA WALTER FORTEPIANO FROM DUBROVNIK MUSEUMS

Dubrovnik Museums hold a valuable and unique instrument - a fortepiano built around 1790. in Vienna in Anton Walter's workshop, the famous Viennese builder of historical pianos (1752 – 1826). Walter was awarded the status of Imperial Royal Chamber Organ Builder and Instrument Maker, and he was one of the best masters of the craft of his time. About 20 pieces of such instruments have survived to date. This historical piano, according to the document kept at the Dubrovnik Museums, was bought by a member of the Dubrovnik noble Pucić family (Pozza) and brought to Dubrovnik from Vienna in the mid nineteenth century. This fact indicates that in those days Dubrovnik residents fond of music were very highly cultured and educated. Today, the fortepiano is exhibited in the Music Hall on the first floor of the Rector's Palace. Owing to the efforts of Professor Hrvoje Jugović, and with the support of the Ministry of Culture of the Republic of Croatia and the company Siemens from Zagreb, the Dubrovnik fortepiano was restored in Oberndorf near Salzburg in 2004/2005. In 2006, it was displayed at the exhibition Mozart – Experiment Aufklärung in the Viennese Albertina on the occasion of the 250th anniversary of Mozart's birth. Famous pianists, specialised in playing on historical pianos, have played on it in Zagreb (Museum of Arts and Crafts) and in Dubrovnik (Rector's Palace). Nevertheless, being a very precious museum exhibit, this fortepiano should be used only on special occasions.